

ბიზანტიური ტიტულატურა, საქართველოში XI-XIII საუკუნეებში
(პროტოუპერტიმოსი, პროტოსტრატორი, მანგლაფა)

ლილი ხმელიძე

*სამაგისტრო ნაშრომი წარმოდგენილია ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის
მეცნიერებათა და ხელოვნების ფაკულტეტზე შუა საუკუნეების კვლევების მაგისტრის
ხარისხის მინიჭების მოთხოვნის შესაბამისად*

შუა საუკუნეების კვლევები (ენა, ლიტერატურა, ისტორია,
ფილოსოფია, ხელოვნების ისტორია, რელიგია)

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: ბეჟანია ჯავახია, სრული პროფესორი

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი
თბილისი, 2020

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის მეცნიერებათა
და ხელოვნების ფაკულტეტის დეკანს, ბატონ გიორგი
გვალის ამავე ფაკულტეტის შუა საუკუნეების
კვლევების მაგისტრანტის
ლილი ხმელიძის

განაცხადი

ნაშრომი წარმოადგენს ჩემს ორიგინალურ ნამუშევარს და არ შეიცავს სხვა ავტორების მიერ აქამდე გამოქვეყნებულ, გამოსაქვეყნებლად მიღებულ ან დასაცავად წარდგენილ მასალებს, რომლებიც ნაშრომში არ არის მოხსენებული ან ციტირებული სათანადო წესების შესაბამისად.

ლილი ხმელიძე

2020 წელი

აბსტრაქტი

სამაგისტრო ნაშრომი - „ ბიზანტიური ტიტულატურა საქართველოში XI-XIII საუკუნეებში (პროტოუპერტიმოსი, პროტოსტრატორი, მანგლაფა)“ არის მცირე კვლევა XI-XIII საუკუნეებში გავრცელებული ნაკლებად ცნობილი რამდენიმე ბიზანტიური ტიტულის შესახებ. ამავდროულად განხილულია XII საუკუნეში განახლებული სამმართველო აპარატი საქართველოს სამეფო კარზე, პარალელები დასავლურ და აღმოსავლურ სამოხელეო წყობასთან.

ნაშრომი დაფუძნებულია, როგორც ქართულ საისტორიო წყაროებზე, ასევე გამოყენებულია ბიზანტიური და სხვა უცხო წყაროები. მნიშვნელოვანი ინფორმაცია მომწოდდა, როგორც ქართველი მკვლევარ - ისტორიკოსების ნაშრომებმა და სტატიებმა ასევე უცხოელი მეცნიერების კვლევებმა.

ნაშრომში განხილულია, ნაკლებად ცნობილი ბიზანტიური ტიტული - პროტოსტრატორი, რომელსაც ატარებდა ბაღვაშთა წარჩინებული, წარმომადგენელი და სვანთა ერისთავი ივანე ვარდანისძე. ასევე განხილულია მწიგნობართუხუცეს-ქყონდიდელის ბიზანტიური ტიტული- პროტოუპერტიმოსი, რომელიც XI საუკუნიდან იწყება და თამარის დროს კიდევ უფრო ვითარდება ქართულ სამმართველო აპარატში. კიდევ უფრო მეტად საინტერესოა, განმანის ეკლესიის წარწერაში ნახსენები ბიზანტიური ტიტული, მანგლაფა და მის გარშემო არსებული ინფორმაციების გაერთიანების შედეგად მიღებული დასკვნა. ასევე ძალიან საინტერესოა XI-XIII საუკუნეებში საქართველოში ჩამოყალიბებული ახალი სამოხელეო მმართველობის ტიპი და დავით IV-ის ფაქტორი ამ ყველაფერში.

ვფიქრობ ნაშრომი საინტერესო ცნობებს და აზრებს შეიცავს ტიტულატურითა და სამოხელეო წყობით დაინტერესებული ადამიანებისათვის და არამხოლოდ მათთვის,

ჩემი მოკრძალებული აზრით, ეს ნაშრომი საინტერესო და გამოსადეგი უნდა იყოს ადამიანებისათვის ვისაც აინტერესებს შუა საუკუნეების საქართველოს ისტორია.

ძირითადი საძიებო სიტყვები: ბიზანტიური ტიტულატურა, სამოხელეო წყობა, დავით IV, პროტოსტრატორი, პროტოუპერტიმოსი, მანგლაფა.

Abstract

The present Master's thesis, 'the Byzantine Titular in Georgia in the 11th–13th Centuries (Protoupertimos, Protostrator, Manglabite) is a small study on some less known Byzantine titles widely used in the 11th–13th centuries. At the same time, the thesis looks into the renewed administrative office at the royal court of Georgia in the 12th century, and into the correlations with the Occidental and Oriental official structures.

The thesis is based on both Georgian historical sources and the Byzantine texts and books. I have derived significant information from the works and articles of Georgian researchers and historians, as well as from the studies of foreign scientists.

The thesis looks into the less known Byzantine title of Protostrator, which was borne by Ivane Vardanisdze, a nobleman and representative of the Baghuashis and the Eristavi (Duke) of Svaneti. The thesis also looks into the Byzantine analogue of the Georgian title of mtsignobartukhutsesi-chkondideli – Protoupertimos, which originated in the 11th century and still improved during the reign of Queen Tamar within the administrative office of Georgia. Even more interesting is a Byzantine title of Manglabite, which is mentioned in the script of the Gandzani church, and the report prepared as a result of consolidating all information about this title. A new type of official administration developed in Georgia in the 11th–13th centuries and the role of David IV in all of this is also very interesting.

In my thinking, the thesis includes interesting information and opinions for people interested in titles and official structures, but not only for them. In my humble opinion, the thesis can be interesting and useful for people who are interested in the medieval history of Georgia.

The main keywords: Byzantine titular; Official structure; David IV; Protostrator; Protoupertimos; Manglabite.